

Bibliotheka

1. BASKI

Eylül 2026, İstanbul

Ketebe Yayınları: 1759

ISBN: 978-625-8770-93-3

Yayın Yönetmeni

Furkan Çalışkan

Dizi Editörü

Adem Beyaz

Yayıma Hazırlayan

Yasin Gurur Sev

Düzeltili

Sevde Yılmaz

Kapak

Harun Tan

Mizanpaj

Nilgün Sönmez

Ketebe Yayınları

Sertifika No. 49619

Maltepe Mahallesi Fetih Caddesi No: 6 Dk: 2

Topkapı 34010 İstanbul

Tel: 212 612 29 30

e-posta: ketebe@ketebe.com

Baskı ve Cilt

Sertifika No: 45030

Sena Ofset Ambalaj Matbaacılık

Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.

Yakuplu Mah. 194. Sk.

Blok No: 1 İç Kapı No: 465

Beylikdüzü / İstanbul

© Tüm yayım hakları Ketebe Kitap ve Dergi Yayıncılığı A.Ş.'ye aittir.

İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

P

Dokuzluklar

Üçüncü Dokuzluk

Plotinos

TÜRKÇESİ: YASİN GURUR SEV

PLOTINOS

Yeni-Platonculuğun kurucusu kabul edilen Plotinos (MS 204–270), Mısır’da doğmuş ve felsefe öğrenimini İskenderiye’de Ammonios Sakkas’ın yanında tamamlamıştır. Daha sonra Roma’ya yerleşerek uzun yıllar burada ders vermiş, Platon’un ve Aristoteles’in öğretilerini damıtıp geliştirerek olgun bir kozmoloji ortaya çıkarmıştır. Öğrencisi Porphyrios tarafından *Dokuzluklar* [*Enneades*] adıyla derlenen eserleri hem Batı hem de İslam düşünce dünyasında derin izler bırakmıştır.

YASİN GURUR SEV

1984 yılında Üsküdar’da doğdu. Yeditepe Üniversitesi’nde felsefe, Bahçeşehir Üniversitesi’nde sosyoloji okudu. Yüksek lisans derecesini Yıldız Teknik Üniversitesi felsefe bölümünden aldı. İlk doktora derecesini İstanbul Üniversitesi sosyoloji bölümünden, ikinci doktora derecesini ise Galatasaray Üniversitesi felsefe bölümünden aldı. Başta Aristoteles’in *Metafizik* eseri olmak üzere, Sokrates öncesi filozoflardan Platon’a, Aristoteles’ten Plotinos’a birçok Yunan filozofunun eserlerini Türkçeye kazandırdı.

İçindekiler

Çeviriye Dair / 7

ÜÇÜNCÜ DOKUZLUK

3.1. Yazgı / 11

3.2. Öngörü (I) / 23

3.3. Öngörü (II) / 51

3.4. Payımıza Düşen İlâh / 61

3.5. Aşk / 69

3.6. Cisimsiz Şeylerin Kayıtsızlığı / 85

3.7. Ebediyet ve Zaman / 119

3.8. Doğa, Seyir ve Bir / 145

3.9. Çeşitli İrdelemeler / 161

SİNOPSİS / 167

Sözlükçe / 199

Çeviriye Dair

Plotinos'un dokuz bölümlü altı kitaptan oluşan *Dokuzluklar* [*Enneades*] eserinin bu üçüncü dokuzluğunu çevirirken ilk iki kitapta olduğu gibi Henry & Schwyzer edisyonunu (1964) temel aldım. Çeviriye yine Lloyd P. Gerson (2025) ve Armstrong'un (1989) İngilizce çevirileriyle karşılaştırdım. Metin içi ileri geri göndermelerde ve diğer metinlere atıflarda bu isimlerin dipnotlarından yararlandım. Dizinin diğer kitaplarında da olduğu gibi çeviriye metnin anlaşılabilirliği için eklediğim sözcükleri {bu parantezin içine} aldım. Kritik Yunanca terimleri veya cümlede arasında ilişki kurulan sözcükleri [*köşeli parantez içinde italik*] belirttim. Dolaşımda olan sözcükleri kullanmaya ve terim tutarlılığını sağlamaya özen gösterdim ve kapsamlı sayılabilecek bir sözlük hazırladım. İsviçre çakısı gibi kullanılan *logos* sözcüğünün geçtiği her yerde karşılığının yanına "akıl_λ" örneğindeki gibi küçük bir *lambda* harfi koydum. Bu ciltte "tasarım" karşılığı ağırlık kazandığı için, tasarım şeklinde karşılanan *logos*'lar için bu imi koymadım. Ayrıca *pat-hos*'un karşılığı olarak kullandığım hâl sözcükleri Türkçede rahat kullandığımız hal sözcüklerinden ayırt edilebilsin diye ötekileri şapkalı berikileri şapkasız yazdım. Metnin anlaşılabilirliğini ve takip edilebilirliğini kolaylaştırmak adına, uzatılmış başlıklardan ziyade her parçanın iddiasını dile getiren ifadelerden oluşan bir sinopsis hazırladım. Ortaya çıkan metni lisansüstü öğrencilerimle birlikte yüksek sesle okuyarak çevirinin sağlamasını yaptım. Söz konusu yüksek sesle okumalara katılan öğrencilerime, özellikle de Merve Taşçı ve Mithat Sertan Altınok'a teşekkür ediyor, çevirinin felsefe okuruna katkısının olmasını diliyorum.

Üçüncü Dokuzluk

3.1. Yazgı

3.1.1. Oluşanların ve varolanların ya hepsi nedenli oluşur ve vardır ya da hepsi nedensizdir.¹ Yahut ikisinin de bazıları nedensiz bazıları nedenlidir. Belki de oluşanların tamamı nedenlidir de varolanların bir kısmı nedenli bir kısmı nedensizdir veya hiçbirisi nedenli değildir. Yahut tam tersine varolanların tamamı nedenlidir de oluşanların bir kısmı öyle bir kısmı böyledir veya hiçbirisi nedenli değildir.

Ezelî şeyler arasında birincil olanlar başka nedenlere dayandırılmaz. Adı üstünde onlar zaten birincildir. Birincil olanlara bağlı şeylerin onlardan hareketle var olduğunu kabul etmek, her birinin işlerliğini varlığına dayandırmak gerekir. Zira onlar için var olmak belli bir işlerlik ortaya koymaktır.

Oluşan veya daima var olan ama daima aynı işlerliği sergilemeyen her şeyin nedenli oluştuğunu söylemeli, nedensizliği reddetmeli. Boş sapmalara alan tanımamalı, cisimlerin bir öncül olmadan aniden ortaya çıkan hareketine veya ruhun daha önce yapmadığı bir şeyi yapması için onu hiçbir şey harekete geçirmemişken kapıldığı o sersem itkiye geçit vermemeli. Aksi takdirde kendine ait olmamak ve istemsiz ve nedensiz olan bu gibi hareketlerle taşınmak gibi daha büyük bir zorunluluk onu ele geçirir.

1 *Timaios*, 28a.

Zira ya istenen –bu ise ya dışarıdadır ya içeride– ya da arzulanan bir şey onu harekete geçirmiştir. Yahut iştah duyulan hiçbir şey onu harekete geçirmemiş olsaydı, zaten hiç hareket etmezdi.²

Her şey nedenli oluştuğundan, yakın nedenleri bulmak ve her birini onlara dayandırmak kolaydır. Söz gelişi çarşıya gitmeninki birini görmek veya bir borcu tahsil etmek gerektiği düşüncesidir.³ Genel olarak şu veya bu şeyi seçip ona yönelmenin de ilgili şeyi yapmanın uygun görünmesidir. Bazı şeyler de sanatlara dayandırılabilir. Söz gelişi iyileşmenin nedeni hekimlik ve hekimdir. Zenginleşmenin bulunan bir define, birinin verdiği bir hediye veya emekten ve sanattan para kazanmaktır. Çocuğunki babası ve dışarıdan çocuk yapmaya katkıda bulunan birtakım başka şeylerdir, söz gelişi belli başlı gıdalar veya çocuk yapmaya yönelik daha cevval bir tohum veya doğurmaya elverişli bir kadın.⁴ Ayrıca nedenler genel olarak doğaya kadar geri götürülebilir.

3.1.2. Öyleyse buraya kadar gelip durmak ve yukarı doğru ilerlemek istememek, herhalde tembel ve birincil ve ötedeki nedenlere yükselenlere kulak vermeyen kişinin işidir. Zira aynı koşullar geçerliyken, söz gelişi dolunay zamanı, neden biri çalar da diğeri çalmaz? Çevreden benzer şeyler geldiğinde neden biri hastalanır da diğeri hastalanmaz? Neden aynı işlerden biri zenginleşir de diğeri fakirleşir? Farklı tarzlar, karakterler ve talihler kesinlikle daha uzak nedenlere gitmeyi gerektirir.

2 *Ruh Üzerine*, 433a27.

3 *Fizik*, 196b33.

4 *Yasalar*, 740d.

İşte bu yüzden {filozoflar} asla burada durmaz. Bazıları atomlar gibi cismani ilkeler koyar. Tek tek şeyleri bunların taşınmalarıyla, vuruşlarıyla ve birbirlerine dolanmalarıyla yaparlar. Her bir şeyin atomların nasıl birleştiğine, ne yaptığına ve neye maruz kaldığına göre şekillenip oluştuğunu söylerler. Bizim itkilerimizin ve yönelimlerimizin de onların yarattığı duruma göre ortaya çıktığını öne sürerler. Böylece varolanlara bu çeşit ve bunlardan kaynaklanan bir zorunluluk sokarlar. İlkeler olarak başka cisimler verilse ve her şeyin bunlardan oluştuğu söylene bile, varolanlar onlardan gelen zorunluluğa tâbi kılınmış olur.

Başkaları ise evrenin ilkesine gidip her şeyi ondan türetirler. Bu ilkenin her şeye nüfuz eden bir neden olduğunu, her bir şeyi yalnızca hareket ettirmekle kalmayıp aynı zamanda yaptığını söylerler. Bunu yazgı ve en hâkim neden kabul ederler. Üstelik yalnızca oluşan diğer şeylerin değil, bizim düşüncelerimizin de onun hareketlerinden geldiğini ileri sürerler. Tıpkı bir canlıdaki her bir parçanın kendiliğinden hareket etmeyip ondaki egemen yan tarafından hareket ettirilmesi gibi.

Diğerleri ise evrenin taşınmasının her şeyi kapsadığını, kendi hareketiyle, ayrıca gezegenlerin ve çakılı yıldızların birbirlerine göre konumları ve şekilleriyle her şeyi yaptığını iddia eder. Bunlardan yola çıkarak yapılan tahminlere inandıkları için, her bir şeyin oradan oluştuğunu savunurlar.

Dahası, nedenlerin birbirine dolanmasından, yukarıdan inen nedenler zincirinden, sonrakilerin daima öncekileri izlemesinden, onlarla oluştukları ve onlar olmadan oluşamayacakları için onlara dayandıklarından ve sonrakilerin kendilerinden

öncekilere tâbi olmasından söz eden birinin yazgıyı başka bir yolla işin içine soktuğu bellidir.⁵

Öte yandan bunları ikiye ayıran biri hakikati pek ıskalamış olmaz. Zira bazıları her şeyi tek bir ilkeye bağlar, diğerleri ise böyle yapmaz. Bunlar daha sonra konuşulacak. Şimdilik sözü_λ ilk kesime getirmeli, ardından da sırasıyla diğerlerinin görüşlerini incelemeli.

- 3.1.3.** Öyleyse her şeyi atomlara veya öğeler denen cisimlere emanet etmek ve bunlardan kaynaklanan düzensiz taşınmayla düzeni, tasarımı [*logos*] ve ege-men ruhu üretmek her iki durumda da saçma ve imkânsızdır. Atomlardan türetmek ise tabiri caizse daha bile imkânsızdır. Bunlara dair birçok doğru akıl yürütme_λ dile getirildi. Ama eğer bu gibi ilkeler konsa bile, evrensel bir zorunluluğun veya başka bir anlamda yazgının bunu izlemesi zorunlu olmaz.

Zira ilkin atomların var olduğunu varsayalım. Bunların bir kısmı aşağı doğru –zira aşağı diye bir şey var diyelim– bir kısmı ise rastgele yanlara doğru, diğerleri de başka yönlerde hareket edecektir. Ortada bir düzen olmadığına göre hiçbir şey düzenli hareket etmeyecektir. Ama oluşan bu şey, bir kez oluştu mu, tümüyle düzenlidir. Bu durumda ne sanattan gelen bir tahmin söz konusu olabilir –zira düzensiz şeylerde sanat nasıl olsun– ne de ilham ve cezbeden gelen bir kehanet.⁶ Zira burada da geleceğin belirlenmiş olması gerekir.

Cisimler atomlar tarafından vurulduklarında onların getirdiği ne varsa ona zorunlu olarak maruz kalacaktır. Peki, ruhun işleri ve hâlleri atomların

5 DK.22.A8.

6 *Phaidros*, 244c.

hangi hareketlerine bağlanacak? Zira aşağı yönde taşınan veya herhangi bir yere çarpan bir atomun vuruşu nasıl olur da ruhu şu veya bu hesaplamalara, şu veya bu itkilere sokar veya genel anlamda hesaplamaların, itkilerin veya akletmelerin zorunlu olmasını veya genel olarak var olmasını sağlar? Peki, ruh bedenin hâllerine karşı durduğunda ne olacak?⁷ Atomların hangi taşınmaları yüzünden biri geometrici olmaya zorlanacak, diğeri aritmetik ve gökbilim çalışacak, bir başkası ise bilge olacak? Zira bizleri cansız bedenler gibi itip kakan bu cisimlerin sürüklediği yere taşınmamızla hem işimiz hem de canlı varlığımız bütünüyle yok olacaktır.⁸

Aynı itirazlar her şeyin nedeni olarak başka cisimleri koyan ve bunların bizi ısıtıp soğutabileceğini ve daha zayıf olanları bozuluşa uğratabileceğini öne sürenlere de yöneltilebilir. Ruhun yaptığı hiçbir iş bunlardan gelemaz. Aksine ruhun işlerinin başka bir ilkeden gelmesi gerekir.

3.1.4. Peki, evrenin her yerine nüfuz eden tek bir ruh mu her şeyi gerçekleştirir? Her bir şey bütünün yönlendirdiği bir parça olarak hareket ederken ve nedenler oradan taşınırken, bu kesintisiz nedenler zincirinin bir yazgıyı takip etmesi zorunlu mudur? Tıpkı kaynağını kökünden alan bir bitkide ilkenin oradan bitkinin tüm parçalarına dağılmasının ve parçaların hem yapmada hem de etkilenimde birbirine dolanmasının bitkinin tek bir idaresi ve bir nevi yazgısı olduğunun söylenmesi gibi.

Ancak ilkin zorunluluğun bu şiddeti ve bu gibi bir yazgı, yazgının kendisini ve nedenlerin dizisini ve

7 *Phaidon*, 94c.

8 *Fizik*, 252b21.